

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ДОЗВІЛЛЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ УКРАЇНИ

Анотація. У статті проаналізовано суб'єктивні та об'єктивні фактори, які впливають на вибір форм дозвілля студентської молоді України, основні концепції формування культури дозвілля студентів.

Ключові слова: студентська молодь, культура дозвілля.

Аннотация. В статье проанализированы субъективные и объективные факторы, влияющие на выбор форм студенческого досуга в Украине, ключевые концепции формирования культуры досуга студенческой молодежи.

Ключевые слова: студенческая молодежь, культура досуга.

Annotation. The paper describes the recent changes in leisure, the influence of the subjective and objective factors on the forms of students' leisure in Ukraine. The article deals with the key conceptions of the formation of culture of students' leisure.

Key words: students' youth, students' leisure-time activity.

На формування культури дозвілля молоді впливають різні суб'єктивні і об'єктивні чинники. Формування дозвілля зумовлене як зовнішніми складними процесами, що відбуваються у суспільстві, так і внутрішніми особливостями індивіда. Наприклад, у період юності відбуваються значні зміни фізичного, психологічного та соціального характеру. На молодіжний період припадають головні соціально-демографічні події: закінчення загальної школи, вибір професії та отримання професійної освіти, початок трудової діяльності, одруження, народження дітей.

Студентство, як соціальна група, вирізняється знаннями, цілями та цінностями, поведінкою, оцінкою та ставленням до оточуючого середовища. Студентство також вирізняється певним спільним видом діяльності (навчання), спільним побутом (проживання в гуртожитках), особливостями спілкування у студентських групах. Студентська молодь є суб'єктом, як освітньо-професійної, так і соціально-культурної діяльності. Навчальна діяльність студентів проходить у постійному взаємозв'язку з дозвіллевою діяльністю, у якій студент має можливість взаємодіяти з соціальним оточенням та задовольняти різні соціальні потреби. Звідси випливає, що структура та зміст дозвіллевої діяльності студентства зумовлюються як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками.

Британський дослідник Ф. Коффілд розробив модель організації дозвілля з урахуванням суб'єктивних та об'єктивних факторів, що впливають на його організацію. При цьому він виділив такі основні фактори: політичні та економічні, інституційні, регіональні, індивідуальні та групові. На думку дослідника, саме політичні та економічні фактори значною мірою впливають на вибір молоді людини, це стосується і вибору форм проведення дозвілля. До політичних та економічних факторів автор відносить проблему безробіття, що було основною проблемою британського суспільства у середині 80-тих років ХХ ст. Як правило, безробіття серед молоді призводить до агресії, що проявляється девіантними формами дозвілля. У молодих людей знижується інтерес до колективного проведення дозвілля з друзями, у колі сім'ї, до участі у діяльності клубів та об'єднань. До інституційних факторів належать навчальні заклади, підприємства, молодіжні організації та соціальні інститути, що беруть участь у процесі становлення молоді людини. До регіональних факторів дослідник відносить особливості регіонів проживання, що відрізняються своїм економічним, соціальним та культурним статусом. До індивідуальних факторів відносять когнітивний, інтелектуальний, фізичний та емоційний розвиток. У різному віці людина по-різному ставиться до своєї особистості, іноді людина

задоволена собою, а іноді ні, а це певним чином впливає на вибір проведення дозвілля. До групових факторів Ф. Коффілд відносить однолітків, друзів, компанію, де молоді люди шукають розуміння, підтримки, співчуття, співпереживання [8, с.193-213]. Зарубіжні дослідники значну увагу приділяють свободі вибору форм дозвілля і вивчають вплив на їх вибір як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів. Дозвілля може сприяти становленню особистості та виконувати всі основні функції тільки за умови педагогічної організації та підтримки.

Якщо звертатися до типологізації дозвілля, то визначальним її індикатором є: видова різноманітність, активність дозвіллевої діяльності, ступінь залучення до культурно-творчих процесів. Згідно цієї типологізації можна виокремити різні типи людей відповідно до їх відношення до дозвілля: перший класифікується як інертний; другий – споживацький; третій – творчий. Серед об'єктивних та суб'єктивних факторів, що формують ці типи, можна назвати соціально-економічні, політичні, духовні, побутові, ситуаційні, особистісно-психологічні та ін. Як свідчить практика, існує об'єктивна необхідність суспільної оцінки даних типів з метою нейтралізації та вирішенні кризових ситуацій, що виникають у соціо-педагогічному просторі [2, с.158].

Значній частині сучасної студентської молоді притаманний споживацький або інертний тип проведення дозвілля, і лише незначну частину студентів можна охарактеризувати як творчу. Причиною низького рівня організації дозвілля студентів є недостатня робота громадських організацій вищих навчальних закладів, студентських профспілок та клубів, відсутність просвітницької роботи серед молоді. Тому, на нашу думку, в сучасних умовах особливої уваги потребують виникає питання організації та регулювання дозвілля. Складність вирішення цього питання полягає: у відсутності установлених традицій регулювання дозвіллевої діяльності молоді; у певній частині молоді сформованої культури дозвілля; відсутності вітчизняної індустрії дозвілля; недостатній кількості професійних фахівців дозвіллевої сфери, які б володіли новими технологіями організації та регулювання.

Механізм формування культури дозвілля молоді складається з трьох основних етапів. Перший – стимулювання у молоді психологічних установок на участь у соціально-культурній творчості в умовах дозвілля; підвищення престижу соціально-значимих видів дозвіллевої діяльності, що розкриває творчі, особисті, характерологічні якості індивідів. Другий є безпосереднім залученням молоді у різні соціально-значимі види дозвіллевої діяльності, що виходить з їх мотивів та інтересів. Основними суб'єктами діяльності на цьому етапі є молодіжні організації. Роль суб'єктів не зводиться тільки до залучення молоді у різноманітні види дозвіллевої діяльності, але й спонукають до підвищення мотивів та інтересів у процесі цієї діяльності (від пасивно-споглядацьких до творчо-споглядацьких). Змістом третього етапу є матеріально-технічне, організаційно-методичне і кадрове забезпечення діяльності соціальних інститутів дозвілля молоді. Суб'єктами діяльності є Ради всіх рівнів: навчальні заклади, колективи, що готують спеціалістів [4, с.13 – 14]. Всі ці етапи, взаємодіючи створюють основу формування культури дозвілля молоді.

Аналізуючи форми проведення дозвілля, на думку П.Бурдьє, його слід пов'язувати з такими факторами як: глобалізація, завдяки котрій світ перетворився на одну загальну соціокультурну систему; науково-технічна революція надала нову роль засобам масової комунікації, пом'якшила соціокультурні відмінності між людьми; новий стиль дозвілля відобразив переорієнтацію цінностей і замінив цінність праці на цінність дозвілля [7, с.12]. Це створило можливість масового залучення до дозвілля, доступності до нього різних соціальних груп, урізноманітнення форм дозвілля. Тому ці фактори зумовлюють зміну змісту та форм дозвіллевої діяльності.

Для вивчення студентського дозвілля, необхідно проаналізувати його структуру. Формування структури дозвілля проходить у декількох напрямках, пов'язаних з освітою та самоосвітою, активною суспільною діяльністю, підтримкою здоров'я, розвитком творчих здібностей особистості.

Дослідники будують типологізацію дозвіллевої діяльності молоді за принципом своєрідної „піраміди”, тобто розширення видів та форм дозвіллевої діяльності від типу до типу.

Найпростішим типом можна назвати „домашній”, який розширюється такими заняттями як комп’ютер, самоосвіта або хобі, що мають виразний розвиваючий компонент. Такий тип дозвіллевої активності називають „розвиваючим” і він розширюється за рахунок видів дозвіллевої активності поза домом. Відвідування кіно, театрів, музеїв, концертів, клубів, також включення у діяльність різних культурних, освітніх, суспільно-політичних інститутів надає соціальному життю особистості найбільшу повноту і характеризує „соціально активний” тип дозвілля, котрий є „вінцем” ієрархічної „піраміди” дозвіллевої активності [1, с.104 – 105].

У сучасних умовах спостерігається значне переважання „домашніх” форм дозвілля, де лідерами є телебачення та інші засоби масової інформації. Серед активних форм дозвілля у найбільшій мірі реалізується спілкування та зустрічі з друзями, а також відвідування кафе, барів, дискотек, де переважає розважальна діяльність. На вибір активних форм дозвілля впливають вік, статеву приналежність, соціальний статус. Простежується підвищення інтересу до отримання корисної інформації на дозвіллі: радіо, телебачення, періодичні видання, Інтернет, що свідчить не тільки про розважальний напрям дозвіллевої діяльності, але й пізнавальний. Швидкими темпами зростає популярність використання комп’ютера, як засобу отримання інформації та навчання, так і засобу розваг на дозвіллі, що має як позитивні так і негативні наслідки. Позитивним є те, що молодь прагне до самоосвіти, самовдосконалення, отримання додаткових знань, умінь, навиків, підвищення кваліфікації. Негативним – що це призводить до „одомашнення” або „приватизації” дозвілля, де знижується колективне проведення вільного часу.

Під час дозвілля найбільш повно реалізується потреба молоді у дозвіллевому спілкуванні. На думку дослідника В.Я. Суртаєва, спілкування молоді в умовах дозвіллевої діяльності задовольняє такі її потреби: а) в емоційному контакті, співчутті; б) в інформації; в) в об’єднанні зусиль для спільних дій. Потреба в співчутті задовольняється, як правило у малих групах (сім’я, друзі, молодіжні неформальні об’єднання). В процесі спілкування взаємодіють глибоко особисті сфери і тому названо особистісним спілкуванням. Потреба в інформації створює другий тип молодіжного спілкування. Інформаційні контакти і зв’язки молоді є дещо простішими та доступнішими ніж особистісні. Але тут спостерігається певна асиметричність спілкування: де один учасник проявляє більшу активність, а інший меншу. Спілкування заради спільних дій виникає не тільки у виробничій сфері, але й у дозвіллевій. Специфікою такого спілкування є єдині цілі діяльності та її емоційна забарвленість. Такий характер спілкування можна зустріти у молодіжних об’єднаннях [5, с.95 – 96].

Як свідчить аналіз, на жаль, у структурі студентського дозвілля значне місце займають пасивно-споглядацькі форми, а творчі види дозвіллевої діяльності займають другорядне місце у дозвіллі. Участь молоді у суспільно-активній діяльності носить епізодичний характер, а нереалізований потенціал у цій сфері діяльності фактично здійснюється тільки у суспільно-політичних рухах. Зауважити, що в сучасних умовах згідно соціологічних досліджень спостерігається тенденція до створення молодіжних організацій соціального спрямування, що відповідають інтересам та настроям молодих людей. Так, відповідаючи на запитання „Які молодіжні організації потрібні сьогодні насамперед?”, респонденти стверджують: економічні, фінансові фонди підтримки молоді (48%); юридичні, правові (38%); дозвільні, за інтересами (31%); екологічні (17%); молодіжні профспілки (14%); політичні організації (6%) [3, с.27]. Тому можемо стверджувати, що молодіжні студентські організації будуть виконувати свої функції розвитку та становлення особистості молодої людини лише за умови відповідності інтересам та потребам молодих людей. А це можливе за умови співпраці цих об’єднань з державними структурами та установами, котрі не тільки покликані вирішувати певні проблеми молоді, але й надавати відповідну фінансово-матеріальну підтримку.

Можна констатувати, що види та форми дозвілля молоді характеризується не тільки вільними вибором, а диктуються політичними нормами та комерціалізацією даної сфери. У зв’язку з цим окремі форми дозвіллевої діяльності стають недоступними для значної частини молоді. Загострилися певні суперечності між реальними потребами молоді та комерційними видами дозвілля, що пропонує суспільство, та наявністю девіантних форм поведінки молоді. У

даному контексті особливої уваги заслуговують питання прогнозування та організації дозвіллевої діяльності молоді. Тому необхідно регулювати, вдосконалювати та координувати роботу всіх сфер суспільного життя, залучаючи педагогів, соціальних педагогів, працівників культури до вдосконалення дозвіллевої діяльності, а, відповідно, до саморегулювання свободи особистості, до підвищення рівня особистої культури, розвитку здібностей, дотримуючись певних принципів.

Ми погоджуємось, що основними принципами організації дозвілля є такі:

– системність як цілеспрямована, системна організація дозвіллевої діяльності з метою раціонального використання вільного часу;

– добровільність як певна незалежність дозвілля, відсутність регламентації з боку держави та інших структур, вільний вибір занять;

– диференціація, як врахування різних верств населення, умов праці, професійних інтересів, вікової специфіки, статевих ознак;

– доступність та якість дозвіллевих послуг як задоволення потреб і запитів клієнтів, систематичне вивчення їх бажань, прогнозування розвитку дозвіллевої сфери;

– відповідність дозвіллевих послуг місцевим умовам – соціально-демографічним, економічним, культурно-освітнім, політичним та практичній діяльності людини;

– принцип інтересу, що означає врахування інтересів особистості, сприяє на лише їх задоволенню, а й пробудженню нових потреб та запитів, формує нові духовні цінності [6, с.39].

Здійснений аналіз дає змогу дійти висновку, що дозвілля є соціальним явищем, представлено комплексно, як: час, що молодь використовує за своїми інтересами, можливостями та потребами; сфера життя зі своїми нормами, правилами, умовами; діяльність, зміст котрої полягає у різниці між навчальною та суспільно-значимою діяльністю, і полягає у результаті, а не у самій діяльності. Таким чином, включення студентів у дозвіллеву діяльність як соціальний простір, де суб'єктивно задаються безліч відносин і зв'язків, де здійснюється спеціальна діяльність різних систем по розвитку індивіда, є об'єктивно значущим. Новим методичним регулятивом може стати дозвіллева діяльність студентів в умовах вищого навчального закладу як соціально-педагогічне середовище розвитку їх особи, де відбувається проектування дозвіллевої діяльності і актуалізація досвіду студентів в практико-орієнтованій діяльності на основі педагогічної підтримки.

Література

1. *Акімова Л.А.* Социология досуга: Учеб. пособ. – М.: МГУКИ, 2003. – 123 с.
2. *Киселева Т.Г., Красильников Ю.Д.* Социо-культурная деятельность: Учебник. – М: МГУКИ, 2004. – 539 с.
3. *Іздебська В.* Студентське самоврядування як чинник формування молоді // Рідна школа. – 2000. – №11. – С.26 – 28.
4. *Стрельцов Ю.А.* Основные направления самореализации молодежи в условиях досуговой деятельности. СПб., 2002. – 185 с.
5. *Суртаев В.Я.* Социально-педагогические особенности молодежного досуга: Учебное пособие. – Ростов-н/Дону, 1997. – 200 с.
6. *Петрова І.В.* Дозвілля у зарубіжних країнах. – К.:Кондор,2005. – 408 с.
7. *Фаулер Б.* Пьер Бурдьє и теория культуры: критический анализ // Социальные и гуманитарные науки. Отечественная и зарубежная литература. – Серия 11. Социология. – М.,1999. – №3. – С.12 – 20.
8. *Coffild F.* Growing up at the Margins. – L., 1986.– 256 p.